

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Ilmausta pitempien kokonaisuuksien tuottaminen puhesyntetisaattorilla

Antti Suni, Martti Vainio

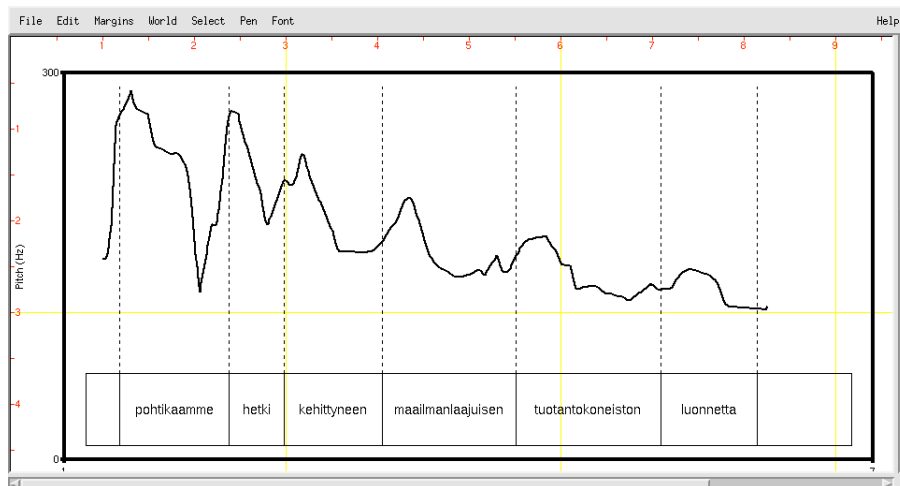
Helsingin yliopiston puhtetieteiden laitos

Fontetiikan Päivät 2006

Taustaa – suomen lauseintonaatio

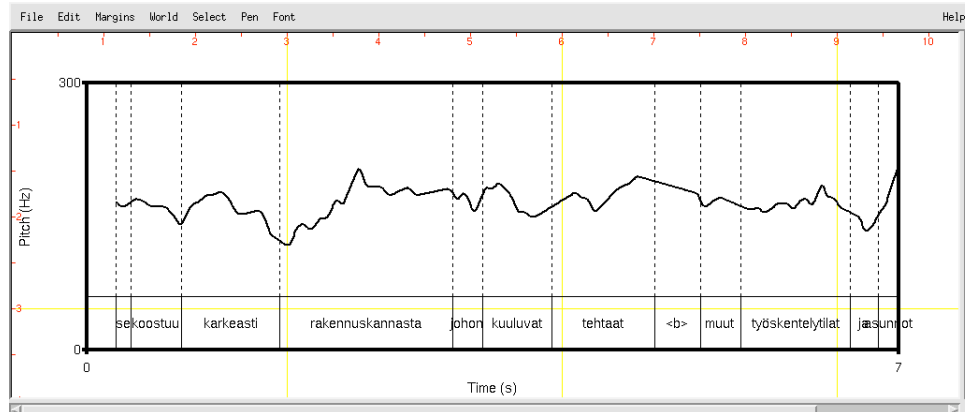
- “Normaalipainotteisen väitelauseen intonaatio koostuu hitaasti laskevien painollisten tavujen jonosta...”

Suomen lauseintonaatio?

- Kaikki lauseet eivät ole normaalipainotteisia väitelauseita

HMM-synteesi

- Markovin piilomalleihin perustuva järjestelmä, joka opetetaan puheentunnistimien tapaan.
- Prosodian mallintamiseen käytetään kymmeniä kontekstuaalisia piirteitä
  - Mallien parametrit estimoidaan useiden esiintymien perusteella, joten pienistä epätarkkuuksista opetusdatassa ei ole haittaa
  - viereiset äänteet, kvantiteetti, äänteen positio tavussa, tavun positio sanassa, tavujen määrä sanassa, lauseen positio virkkeessä, paino, aksentti..
  - piirreavaruus valtava – mallit klusteroidaan päätöspuilla.
  - Spektri, perustaajuus ja kesto klusteroidaan toisistaan riippumattomasti – opetusdatan tarjoamat mahdollisuudet tulee hyödynnettyä kattavasti
- Puhe generoidaan suoraan opetetuista kepstri-, F0- ja kestopalleista
  - Mallien deltoja käytetään rajakohtien tasoitukseen – ei havaittavia epäjatkuvuuskohtia
  - Puhe tuotetaan MLSA-vokooderilla

HMM-synteesi – kontekstuaaliset piirteet

- Trifoni, vasen ja oikea äänne
- Trifoni + tavun positio lauseessa
- Trifoni+ tavu lauseessa + tavun sanassa
- Nykyinen järjestelmä, n. 60 piirrettä

Opetusmateriaali

- Konkatenatiivisessa synteesissä: mahdollisimman tasaista ja neutraalia, jotta liitoskohdat saadaan sujuviksi, tyypillisesti lyhyitä yksittäisiä lauseita
- HMM-synteesissä: prosodisesti rikkaan, luonnollisen puheen käyttö mahdollista
- Käytettävissä oleva materiaali ei sovellu kappaleiden lukemiseen
- Äänikirjat
  - Runsaasti olemassa olevaa digitaalista materiaalia
  - Teksti valmiina
  - Hyvät puhujat

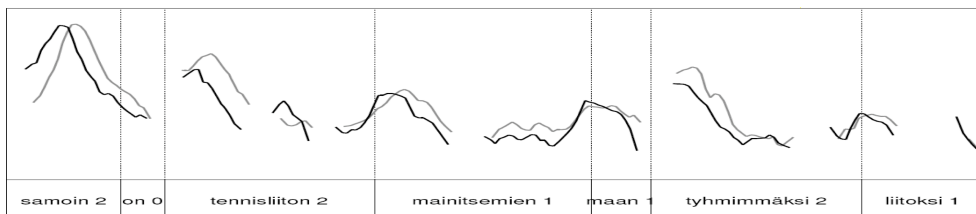
Opetusdatan prosodian annotointi

- Tavoitteena automaattinen opetusprosessi
- Tauot
  - automaattinen taukojen vahvuuden (0-3) annotointi alkuperäisen puhujan ja yksinkertaisen referenssisyntetisaattorin tuottamien taukojen kestoja ja loppuhidastuksia vertailemalla
- Topiikki
  - automaattisesti vertailemalla puhunnosten alkujen perustaajuutta referenssisyntetisaattorin ja puhujan välillä, (ei siis tekstistä)
- Sanojen prominenssi, havaittu "painokkuus" (0-3)

Prominenssin annotointi

- Kuulonvaraisesti osa lauseista (n.80% yhteisymmärrys)
- Regressiomalli
  - Mallia varten laskettiin useita intensiteettiä, keston ja perustaajuuteen liittyviä piirteitä, perustaajuuteen liittyvät piirteet osoittautuivat merkittävimmiksi
  - $R^2 = 79.4$
- Prominenssi- ja piirteillä opetettu synteesi
  - Vanhalla materiaalilla perustaajuuden RMSE alle 2 st. Kertoo kuitenkin lähinnä opetusmateriaalin säännöllisyydestä
  - Äänikirjasynteesi: 103 122 131 301

Konseptista puheeksi

■ Puhuttava teksti

generoidaan automaattisesti

Esim. "Minne täältä sairaalalta oikein pääsee??"

■ Luotettava tieto

informaatorakenteesta;
aksentuaation ennustaminen
helppoa?

■ Vähän tarvetta, tai "liian yksinkertaisia" sovelluksia (limited domain -synteesi)

```

<message>
....
<utterance>

<phrase>
<token type="word"><word ort="Tänään" pos="ADV"/></token>
<token type="word"><word ort="seuraavat" pos="A" ppos="mod"/></token>
<token type="word"><word ort="vuorot" pos="N" ppos="head"/></token>
<token type="word"><word ort="pysäkillä" given="1" pos="N"/></token>
<token type="word"><word ort="Hatanpään" pos="N" given="1" ppos="mod"/></token>
<token type="word"><word ort="sairaala" pos="N" given="1" ppos="head"/></token>
<token type="word"><word ort="ovat" pos="V"/></token>
</phrase>
<phrase>
<token type="word"><word ort="Kaupin" pos="N" ppos="mod" focus="1"/></token>
<token type="word"><word ort="sairaalalle" pos="N" given="1" ppos="head"/></token>
<token type="word"><word ort="linja" pos="N"/></token>
<token type="word"><word ort="21" pos="NUM"/></token>
<token type="word"><word ort="neljän" pos="NUM" ppos="mod" focus="1"/></token>
<token type="word"><word ort="minuutin" pos="N" ppos="head"/></token>
<token type="word"><word ort="kuluttua" pos="V"/></token>
</phrase>
...

```

Tänään	1	Kaupin	3	kuluttua	0
seuraavat	2	Sairaalalle	0		
vuorot	1	linja	0		
pysäkillä	0	kaksikymmentä	1		
Hatanpään	1	yksi	2		
sairaala	1	neljän	3		
ovat	1	minuutin	1		

Tekstistä puheeksi – prominenssin ennustaminen

■ Mahdotonta?

- Painotuksien valintaan vaikuttavat mm. syntaksi, semantiikka, diskurssi- ja informaatorakenne, rytmi ja puhujan mieliala – kaikki automaattisen analyysin suhteen hataralla pohjalla
- Huoliteltu lukupuhe ehkä säännöllisempää
- Vaihtoehtoisia painotuksia paljon, virheet ennustuksessa eivät välttämättä kuulosta virheiltä

■ Käytössä olevat vihjeet

- Syntaktinen analyysi(FDG)
  - Sanaluokka, perusmuoto, NP:t, morfologinen analyysi, yhdyssanat
  - Tarvetta muillakin osa-alueilla, esim. rajageminaatio ja sivupainot
- Informaatorakenne, uudet ja mainitut sanat
- Semanttinen paino, unigrammit
- Sanan positio fraasissa, virkkeessä ja kappaleessa

Prominenssin ennustaminen säännöillä

```

foreach w in phrase:

    if PoS(w) in [N, ADJ, ACC_ADV, NUM]: p = 2
    elif PoS(w) in [V, PRN, SOME_ADV]: p = 1
    else: p = 0

    if given(w): dec(p)
    if modifier(w):
        if first_new_in_NP(w) and given(head(w)):
            inc(p)
        elif PoS(w) = PRN and rest_NP_given(w):
            inc(p)

    if head(w) and generic(w): dec(p)
    if focus_particle(w): inc(p)
    if emph_next(w): inc_p(next_content(p))

    if starts_sent(w):
        if starts_paragraph(w): inc(p)
        if question(w): inc(p)

    p = many_other_rules(w, p)

    if p > 2: decr_p(next(w))
    w(p) = p

foreach w:
    if last_verb_in_focus(w): inc(w(p))

rhythmical_adjustments()

```

Lapin pelastuslaitos on lähettänyt *Venäjälle sammutusapua* Kantalahdessa riehuvan *metsäpalon sammutukseen*. Maaherra Hannele Pokka sai virka-apupyynnön eilen Murmanskin maaherralta. Paikalle lähti kahdeksan palomiestä sekä sammutusauto, miehistönkuljetusauto ja pumppuja, kertoo Lapin lääninhallitus. *Suomen* valtio korvaa kaikki sammutusavun kustannukset.

Suomi on tarjonnut apua myös etelämpänä riehuvien metsäpalojen sammutukseen, mutta Venäjä ei ole katsonut sitä tarvitsevana.

	Suomi	on	tarjonnut	apua	myös	etelämpänä	riehuvien	metsäpalojen	sammutukseen	mutta	Venäjä	ei	ole	katsonut	sitä	tarvitsevana
function-content	2	0	2	2	2	2	2	2	2	0	2	2	0	2	2	2
PoS	2	0	1	2	0	2	1	2	2	0	2	2	0	1	1	1
given	1	0	1	1	0	2	1	1	1	0	1	2	0	1	1	1
emphasize_next	1	0	1	1	0	3	1	1	1	0	1	2	0	1	1	1
after_emphasis	1	0	1	1	0	3	0	1	1	0	3	0	0	1	1	1

Loppusanat

- Kelvollisen lausetta pidempiä kokonaisuuksia puhuvan syntetisaattorin vaatimukset:
  - Kohdetyyliä vastaava opetusmateriaali
  - HMM-synteesi
  - Relevanttien prosodisten piirteiden annotointi
  - Riittävän hyvä prosodisten piirteiden ennustaminen